

Tartu Ülikool
Psühholoogia Instituut

Elisabeth Jänes

**EMA JA TEISMELISE VAHELISED KONFLIKTID KODUTÖÖDE
PÄRAST**

Uurimistöö

Juhendajad: Tiia Tulviste, Anni Tamm

Läbiv pealkiri: Vanemate ja teismeliste vahelised konfliktisuhted

Tartu 2015

Ema ja teismelise vahelised konfliktid kodutööde pärast**LÜHIKOKKUVÕTE**

Uurimistöö eesmärgiks oli uurida teismeliste konflikte oma emaga kodutööde tegemise pärast, konfliktide lahendamise viise ning selle seost nende väärtusorientatsiooniga. Selle uurimiseks on kasutatud kahte meetodit: Jamesi ja Owens (2005) kirjajutamismeetodit ning Osnabrücki seotuse ja autonoomia küsimustikku (Keller, 2007). Uurimuses osales 72 põhikooli noort, kellest 39 olid naissoost ja 33 meessoost. Peamiste kodutööde pärast toimuvate konfliktidena mainiti probleeme kodu koristamise ja nõude pesemise pärast. Uurimistöös leiti, et teismelised tunnevad end tihtipeale ise konfliktis süüdi. Peamiseks teismelise ja ema vaheliste konfliktide lahenduseks oli vanema sõna peale jäämine. Konfliktide ning teismeliste väärtusorientatsiooni vahel leiti kaks seost: konflikti lahenduse ja seotuse ning käitumisviisi ja autonoomia. Tulemustest selgus ka, et kõrgharidusega emadel on teismelistega tõenäoliselt suurem seotusorientatsioon kui madalama haridusega emadel.

Märksõnad: konfliktid, kodused majapidamistööd, suhted, teismelised, autonoomia ja seotus, vanemad, sugu.

Mother and adolescent conflicts about household chores**ABSTRACT**

The purpose of this research was to explore adolescents' household conflicts and their relations to autonomy and relatedness orientation. Two methods were used in this research: James' and Owens' (2005) letter writing method and Osnabrück's autonomy and relatedness questionnaire (Keller, 2007). The sample consisted of 72 secondary school students, 39 females and 33 males. The conflicts were mostly over home cleaning and washing the dishes. It was learnt from the research that adolescents often believed themselves to be at fault of the conflicts. The main adolescent-mother conflict ending was following: adolescents parents' voice prevailed. Two relations were found between conflicts and Osnabrück's questionnaire: between relatedness and conflict resolutions and between autonomy and adolescents' demeanor. The results also indicated that adolescents, whose mothers had higher education, also probably had higher relatedness orientation.

Keywords: conflicts, household work, relationships, teenagers, adolescents, autonomy and relatedness, parents, gender.

EMA JA TEISMELISE VAHELISED KONFLIKTID KODUTÖÖDE PÄRAST

SISSEJUHATUS

Vanema-lapse suhe ja konfliktid

Seotuse teooria järgi on suhtemudeli, mis kujundab kuidas indiviid teisi tajub ja neile reageerib, alustalaks lapse-vanema suhe. (Yoo, Adamson, Robinson & Sabatelli, 2015). Olulist rolli omavad lapse arengus, peale vanema ja lapse vaheliste suhete, ka konfliktid - laps õpib vanematega suhtlema ning konflikte lahendama ja hiljem rakendab neid ka sõprussuhetes (Dunn ja Herrera, 1997). Tähelepanu on pööratud ka arusaamale, et efektiivne konflikti lahendamine vanematega aitab kaasa üleminekule täiskasvanurolli ning hakkama saamist kaasneva vastutuse suurenemisega (Laursen, Coy ja Collins, 1998). Eelnevalt mainitu näitab kuivõrd tähtis on lapse jaoks hea suhe vanematega ning kuivõrd pikaajalist mõju see indiviidile võib omada.

Konfliktide all, mida käesolevas uurimistöös uuritakse, peetakse eelkõige silmas huide, vajaduste või väärtushinnangute kokkupõrget ning soovide vastuolu. Adams ja Laursen (2001) väidavad, et erimeelsused on inimestevaheliste suhetega kaasas käiv osa. Laursen, Coy ja Collins (1998) on kirjeldanud, et vanema-lapse konfliktid esinevad justkui U-kujulise funktsioonina, mille tipuks on murdeiga. Seetõttu on konfliktide uurimiseks parim aeg just teismeiga - suurem osa teismelisi kogeb tihtipeale konflikte, mis on seotud kas nende sõprade või perega (Adams ja Laursen, 2001).

Smetana et al. (2009) on leidnud, et vanemate ootused laste abile kasvavad koos lapsega. Leitud on aga ka noorte ning vanemate erinevad situatsiooni tajumised: teismelised hindavad vanematest kõrgemalt aitamisega kaasnevat kulu (ajakulu, ressursikulu) ning eelistavad personaalsete soovide täitumist (Smetana et al., 2009). Miller (1990) näiteks leidis, et noored arvavad, et teisi peab aitama ainult ekstreemsetes olukordades ning tavaolukordades olenes see nende enda tahtmistest. Ellis-Schwabe ja Thornburg (1986) kirjutavad, et 1970ndatel aastatel hakkas levima individualism, mille tagajärjel hakkasid teismelised taotlema ise

otsuste langetamist, mis märgib ära ka perioodi, kus sai alguse traditsioonilistest väärtustest eemaldumine. Ka Eesti kultuuris kasvanud teismelised on suuresti mõjutatud individualismi poolt (Nugin, 2013) - see võib tekitada arusaamu, et igaüks vastutab vaid enesega seonduva eest ning pere heaolu jääb pigem tahaplaanile.

Näiteks on Vedder ja Oortwijn (2009) leidnud oma uurimuses, et ajaga on muutunud teismeliste üldised arusaamad ja väärtused ning arusaam tööde mahust, mida tegema peab. Uurimusest selgus, et vanem põlvkond on harjunud sellega, et noored peavad alati vanemaid aitama, kuid noorem põlvkond elab hoopiski muude väärtuste ning arvamustega. Noored taotlevad iseseisvust ning sellega kaasneb ka enese eemaldamine kodustest kohustustest.

Konflikti põhjused

Adams ja Laursen (2001) uurisid peamisi vanemate-noorte vaheliste konfliktide põhjuseid ning leidsid, et 55,5% konfliktidest olid igapäevaste küsimuste üle, sageduselt järgnesid suhteid ja teismeliste autonoomiat puudutavad küsimused. Dekovic (1999) on leidnud, et peamised igapäevaküsimused, mis konflikte tekitavad, on õe ja venna tülid, majapidamistööd ning eriarvamused koju jõudmise aja üle. Igapäevaste probleemide põhjusteks võivadki olla just erinevate väärtuste ja arvamuste omamine. Ka mitmed teised uurimused on leidnud, et nooruki ja vanema vaheliste konfliktide põhjusteks on eelkõige igapäevaeluga seotud küsimused: kohustused majapidamises, sõbrad, sotsiaalelu ja kool (Allison ja Schultz, 2004; Galambos ja Almeida, 1992; Renk, Liljequist, Simpson ja Phares, 2005). Kodus aitamine ja majapidamistööde tegemine on aga sagedaseks konflikti allikaks just emadega (Ellis-Schwabe ja Thornburg, 1986; Laursen, 1995).

Peamisteks konfliktipõhjusteks tuuakse ka vanemate mõistmise puudumist ja probleeme omavahelisel suhtlemisel (Ellis-Schwabe ja Thornburg, 1986). Näiteks Zhang (2014) on leidnud, et probleeme omavahelisel suhtluse ja lapse-vanema konflikte võib põhjustada ka vanema madalam haridustase. Vanemate madal haridustase tekitab vanemates stressi, mis toob esile probleeme teismeliste käitumisega ning mõjutab lapse ja vanema vahelist suhet (Zhang, 2014).

Seoseid on leitud ka konfliktide ja noorte autonoomia ja iseseisvuse vahel - konfliktid kohustuste ja suhete üle viitavad noorte autonoomia ja iseseisvuse suurenemise vajadusele (Renk, Liljequist, Simpson ja Phares, 2005). Ka Buhl (2008) on leidnud huvitava seose teismeeas noorte ja nende vanemate suhetes: teismeliste autonoomsus tõuseb ning seotus vanematega langeb. Taoline noorte üleminekufaas võib olla üheks põhjuseks, miks just noorukieas rohkem konflikte tekib. Käesolevas uurimistöös uuritakse samuti seoseid majapidamiskonfliktide, nende lahendamise ja noorte autonoomia ning seotuse taseme vahel. Autonoomiat saab defineerida kui tahet oma käitumist ja kogemusi ise organiseerida, seotust saab defineerida aga kui tunnet, et inimene on kellegagi seotud, hoolida kellestki ning tunda seda ka inimeselt vastu (Inguglia, Ingoglia, Liga, Lo Coco ja Lo Cricchio, 2015).

Konfliktid emadega

Tähtsaim inimene lastele on ema ning suurt mõju lastele omavad ka nendevahelised suhted. Bus ja van IJzendoorn (1995) on leidnud, et lapse ja ema vahel tekib seotussuhe, mis on lapse kognitiivsel arenemisel ülimalt tähtis, ning see võib olla laste kognitiivsete erinevuste põhjuseks. Teismeliste tihedam suhtlus emadega on tingitud sellest, et emad on suurema tõenäosusega seotud laste eest hoolitsemise kohustusega (Renk, Liljequist, Simpson ja Phares, 2005). Ka Laursen (1995) on leidnud, et noorte ja emade vahel esineb suurem omavaheline suhtlus - see võib olla ka põhjuseks, miks neil konflikte sagedamini emadega esineb. Emade ning teismeliste vahel on leitud nimelt rohkem konflikte, kui noorukite ja nende isade vahel (Ellis-Schwabe ja Thornburg, 1986). Isade ning noorukite vaheline suhtlus on sümmeetrilisem ning nende vahel on leitud suurem üksteisemõistmine, mis muudab suhtlemise, emadega võrreldes, kergemaks (Beaumont ja Wagner, 2004). Emadega tekkinud konfliktide arv võib küündida lausa kolmekordseks võrreldes isade või õdede ja vendadega (Laursen, 1995). Sellel põhjusel on ka käesolevas uurimistöös keskendutud emade ning nende teismeealiste laste vahelistele konfliktidele.

Soolised erinevused

Noorukiiga on nii psühholoogiliste kui füüsiliste muutuste aeg (Gildemeister, 1987). Teismelised poisid ning tüdrukud käituvad tihti erinevalt - üheks põhjuseks võib olla tüdrukute kiirem füüsiline ja emotsionaalne küpsemine. Leitud on näiteks, et teismelised tüdrukud on enda emadega kaks korda tihedamini konfliktis kui samavanad poisid (Ashraf ja

Najam, 2011; Ellis-Schwabe ja Thornburg, 1986; Laursen, 1995). Seda võib põhjustada näiteks asjaolu, et tüdrukutelt oodatakse perega lähedasemaid suhteid, mis teeb aga tüdrukutele iseseisvumise ja autonoomsuse tõusu raskemaks ning seetõttu esineb tüdrukute ja emade vahel tihedamini konflikte (Honess ja Lintern, 1990). Peale selle, et on leitud soolised erinevused konflikti esinemise sagedusel, on leitud ka tõestus sooliste erinevuste kohta konfliktilahendamises. Leitud on eripära, et poisid ja mehed proovivad lähisuhetes konflikte ära hoida või eirata, tüdrukud ja naised tahavad aga erimeelsustest rääkida, eesmärgiga need lahendada (Canary, Cupach ja Messman, 1995; Laursen, 1995). Sellele on omamoodi tõestust leitud asjaoluga, et poistega peredes jääb rohkem konflikte lahendamata kui tüdrukutega peredes (Smetana, Daddis ja Chaung, 2003; Smetana, Yau ja Hanson, 1991).

Teismeliste hoiakud konfliktidele

Noorte-vanemate vaheline konfliktisituatsioon peab kuidagi lõppema või lahendusele jõudma. Vanema ja lapse suhe on hierarhiline ning võim koondub eelkõige ühte otsa (Adams ja Laursen, 2001) - seetõttu võib eeldada, et sageli jääb vanemate sõna peale. Smetana, Yau ja Hanson (1991) on enda uurimuses sellele tõestust leidnud: vanema tahtmise peale jäämine ja kompromissile jõudmine on kõige levinumad konfliktide lahendused, kõige vähem esinev lahendus on aga vanema omapoolne süü tunnistamine. Phinney, Kim-Jo, Osorio ja Vilhjalmsdottir (2005) on aga leidnud, et noored soovivad tegelikult konflikte lahendada läbirääkimise teel. Ka Collins ja Laursen (1992) on leidnud, et konflikti lahendusstrateegiad muutuvad teismeeas täiskasvanulikumaks ja oskus läbirääkimisi pidada suureneb. Seega võib oodata, et hilises teismeeas noored ei nõustu koheselt vanematega, vaid soovivad enda arvamusi põhjendada ja probleemi üle rääkida.

Töö eesmärk

Lähtudes varasematest uurimustest keskendub käesolev uurimus majapidamistööde üle tekkivatele konfliktidele teismeliste ja nende emade vahel. Uurimustöö eesmärk on leida teismeliste ja nende emade vahel esinevate majapidamiskonfliktide täpsemad asjaolud: põhjused, noorte tunded, käitumisviisid ja konfliktide lahendused. Täpsemalt uuritakse ka noorte arvamuste, käitumise ning tunnete seoseid autonoomia ja seotuse tasemega, mis on käesoleva uurimistöö uudseks küljeks. Uurimistöö eesmärk on tuua välja soolised erinevused nii konfliktides, kui seostes autonoomia ja seotusega.

Hüpoteesid

Uurimistöö hüpoteesid on järgmised:

H1: Teismeliste peamiseks käitumisviisiks konfliktide ajal on vanematega probleemi üle rääkimine.

H2: Poistel jääb rohkem konflikte emadega lahenduseta kui tüdrukutel.

H3: Tüdrukud on poistest aldimad lahendama konflikte kompromissidega.

H4: Teismelised, kes on kõrgema autonoomsuse tasemega hakkavad rohkem vanematele vastu kui madalama autonoomsusega teismelised.

MEETOD

Valim

Uurimuses osalesid 75 9. klassi õpilast Tartu Hansa Koolist ja Tartu Karlova Koolist. Kolme õpilase vastuseid ei kasutatud, sest esitatud olid rikutud küsimustikud või oldi teistest uurimuses osalejatest märgatavalt vanem. Lõplik valim koosnes 72-st 15- ja 16-aastasest õpilasest ($M=15,47$; $SD=0,50$). Tüdrukuid osales uurimuses 39 (54,2%) ja poisse 33 (45,8%).

Uurimuses osalenute emade vanused varieerusid 32-aastasest kuni 53-aastaseni ning keskmiseks vanuseks oli 40,61 ($SD=4,233$). Keskharidusega emasid oli 47,7%, sellele järgnesid kõrghariduse omandanud emad (46,2%) ning 6,2% emadest olid muu haridusega (põhiharidus ja lõpetamata põhiharidus).

Materjalid ja protseduur

Uurimuse küsitlused viidi läbi koolide klassiruumides. Küsitlustele vastamine võttis aega umbes 10-15 minutit. Küsitlused esitati noorukitele paberkandjal. Enne küsitluste täitmist tuli ära märkida enda sugu, vanus ning ema vanus ja haridustase. Samuti tuli läbi lugeda lehel olev instruktsioon, mille eksperimentaator ka suuliselt ette kandis.

Instruktsioon uurimuses osalejatele oli järgmine: Küsitluse täitmine on vabatahtlik ning anonüümne. Küsitlusest saadavaid andmeid kasutatakse ainult uurimistöö kirjutamise eesmärgil. Te võite iga hetk loobuda selle täitmisest.

Teismeliste konfliktid emadega

Uurimaks teismeliste konflikte emadega kasutati James'i ja Owens'i (2005) kirjajirjutamismeetodit, mida kohandati antud uurimuse eesmärgi järgi. Teismelistel paluti mõelda viimati majapidamistööde üle aset leidnud konfliktile oma emaga ning vastata viiele avatud küsimusele: 1. Missugune oli Sinu viimane konflikt, kirjelda seda olukorda.; 2. Mis Sa arvad, miks konflikt tekkis?; 3. Kuidas Sa ennast selles olukorras tundsid?; 4.Kuidas Sa käitusid?; 5.Kuidas konflikt lahenes?.

Teismeliste vastused jagati kategooriatesse antud uurimuse jaoks loodud kodeerimissüsteemi alusel.

- Esimese küsimuse puhul oli kodeerimises kaks etappi: 1. kas konflikt majapidamistööde üle esines või ei (1- konflikt esines; 2- konflikt puudus); 2. mille üle majapidamiskonflikt oli (1- nõudepesemine ja kuivatamine; 2- prügi väljaviimine; 3- lemmiklooma eest hoolitsemine; 4- söögi tegemine ja aitamine ; 5- toa koristamine, tolmu võtmine). Käesolevast küsimusest tekitati kaks muutujat, et saaks konflikti mitte raporteerinud ja konflikti kogenud noori omavahel võrrelda. Näiteks kodeeriti teismelise vastus: ”Ma ei pesnud nõusid ära ja vanem sai pahaseks”, teise etapi esimese kategooria alla (nõudepesemine).
- Teine küsimus kodeeriti kolme kategooriasse (1- nooruki süü ; 2- vanema süü; 3- teismelise-vanema eriarvamustel tekkinud konfliktid). Näiteks: “Konflikt tekkis, kuna ma ei tahtnud ega viitsinud oma tuba ära koristada”, paigutati esimese kategooria alla (nooruki süü). Teise kategooria alla, milleks oli vanema süü, paigutati näiteks vastus:”Konflikt tekkis, kuna ema unustas oma lubaduse.”. Vastus, “Kuna me ei jõudnud ühele arvamusele ja läksime endast välja.”, kodeeriti kolmanda kategooria alla (teismelise-vanema eriarvamustel tekkinud konfliktid).
- Kolmas küsimus käitles noorte tundeid konfliktide ajal ning need jagati kahte kategooriasse (1- ei tekitanud emotsioone, tavaliselt; 2- halvasti: väsinud, närvis, vanem tekitas ülekohut). Teismeliste tunded jaotati vaid kahte kategooriasse, kuna uuritavad väitsid, et konfliktid kas ei tekitanud neis emotsioone või kuulusid need negatiivse ehk halva enesetunde alla. Küsitlusest ei tulenenud vajadust kolmandaks kategooriaks (positiivne emotsioon). Näiteks kui noor vastas: ”Tundsin end täitsa tavaliselt, kuna selle teemaga me vaidleme tihti”, siis kodeeriti see esimese kategooria alla (ei tekitanud emotsioone, tavaliselt).
- Neljas küsimus jagunes nelja kategooriasse (1- kuulati vanema sõna; 2- hakati vanemale vastu; 3- räägiti vanemaga probleemi üle; 4- ei osanud öelda/vastata). Näiteks vastus: “Hakkasin tuba koristama ning palusin vabandust”, kodeeriti esimese katogooria alla (kuulati vanema sõna). Teise kategooria (hakati vanemale vastu) alla kodeeriti näiteks järgmine vastus: “Tegelesin oma asjadega edasi ning ignoreerisin

ema”. Vastus:”Selgitasin, miks ma ei saanud nõusid pesta ja pakkusin lahenduse.”, kodeeriti kolmandasse kategooriasse (räägiti vanemaga probleemi üle). Vastus:“Uimaselt.”-paigutati neljandasse kategooriasse (ei osanud öelda/vastata).

- Viies küsimus jagati viite kategooriasse (1- vanema sõna jäi peale, töö tehti ära; 2- jõuti kompromissile; 3- noor jättis töö tegemata; 4- vanem tunnistas süüd ja tegi ise töö ära; 5- konflikt jäi lahendamata). Kui noor vastas näiteks: “Läksin uimaselt koeraga vihma kätte kõndima”, siis pandi see vastus esimese kategooria alla (vanema sõna jäi peale).

Osnabrücki autonoomia ja seotuse küsimustik

Osnabrücki küsimustikus (Keller, 2007) vastati väidetele 4-pallisel skaalal (1- üldse mitte, 2- mõnevõrra, 3- enamasti ja 4- täielikult). Küsimustik koosnes 9-st autonoomia (nt. “Oma soove tuleb ellu viia.”) ja 9-st seotuse (nt. “Oskus oma vanematega häid suhteid säilitada on küpsuse tunnus.”) väitest. Autonoomia ja seotuse skaala puhul arvutati keskmine skoor. Autonoomia ja seotuse reliaablused olid vastavalt $\alpha=,58$ ja $\alpha=,77$.

Statistiline andmetöötlus

Andmete analüüsimiseks kasutati andmetöötlusprogrammi *IBM SPSS Statistics 21*.

Seoste uurimiseks seotuse ja autonoomia ning avatud küsimuste vahel kasutati ANOVA’t ning multinominaalset logistilist regressiooni. Sooliste erinevuste uurimiseks kasutati nii multinominaalset logistilist regressiooni, Chi-square testi ja ANOVA’t. ANOVA’ga uuriti ka emade haridustaseme ja vanuse seoseid noorte autonoomia ja seotusega.

TULEMUSED

Teismeliste konfliktid emadega

Uurimuses osalenud noorukitest raporteerisid konflikti olemasolu 51 (70,8%). Uurides konflikte raporteerinud noorte konfliktiteemasid emaga, oli nendest valdav enamus seoses koristamise (37,3%) ja söögi tegemise ning selle tegemise aitamisega (35,3%). Tulemustest selgus, et 64,7% noortest, kes konflikti olemasolu kinnitasid, põhjendas konflikti olemasolu enda laiskuse ja viitsimusega. Noortest 72,5% ütlesid, et nad tundsid ennast konflikti ajal halvasti ning 27,5% väitis, et konflikt emaga ei põhjustanud neis märkimisväärsed tundeid. Noorte peamiseks käitumisviisideks konfliktide ajal olid vanematele vastu hakkamine, sõnakuulmatus (35,3%) ja vanema sõna kuulamine (31,4%). Esimese hüpoteesi kohaselt on noorte peamiseks käitumisviisiks vanematega probleemi üle rääkimine. Andmeanalüüsi tulemusena selgus, et probleemi üle rääkimist mainisid vaid 15,7% teismelistest. Statistilist olulisust probleemi üle rääkimisel ei olnud ning hüpotees kinnitust ei saanud. Põhiliseks konfliktilahendiks selgus olevat vanema sõna peale jäämine (43,1%) ning seejärel mainiti kompromissile jõudmist (29,4%) ja konflikti lahenduseta jäämist (19,6%).

Seejärel uuriti Chi-square testiga avatud küsimuste vahelisi seoseid. Selleks viidi läbi eraldi analüüs kõigi küsimustega. Konflikti teema ja noorte tunnete vahel leidis statistiline olulisus ($\chi^2=69,64$; $df=20$; $p<.001$). Nimelt mainiti kodus koristamise ja söögi tegemise puhul enim negatiivseid emotsioone (vastavalt 77,8% ja 88,9%), nõude pesemisel mainiti enim, et emotsiooni ei tekkinud (54,5%). Statistiline olulisus oli noorte tunnete ja konfliktilahenduse vahel ($\chi^2=36,29$; $df=20$; $p=.014$)- vanema sõna peale jäämisel ja kompromissi korral valdas noori pigem negatiivne emotsioon (esimese korral 76,2%, teisega 86,7%), konflikti lahenduseta jäämisel või kohustusest pääsemisel mainisid teismelised enim, et emotsiooni ei tekkinud (vastavalt 50% ja 66,6%). Statistiline olulisus oli ka konflikti esinemise põhjuse ja konflikti lahenduse vahel ($\chi^2=21,46$; $df=8$; $p=.006$). Kui konflikt tekkis teismelise süül, oli tulemuseks kõige sagedamini vanema tahtmise peale jäämine (57,6%), ja kui konflikt tekkis lahkarvamusest, siis lahenes konflikt eelkõige kompromissiga (42,9%). Ka noorte käitumise ja konflikti lahenduse vahel esines statistiline olulisus ($\chi^2=25,45$; $df=12$; $p=.013$). Näiteks kui teismelised rääkisid vanematega probleemi üle, lõppes konflikt enim kompromissiga (75%), kui teismeline vanemale vastu ei hakkanud, lõppes konflikt eelkõige vanema sõna peale jäämisega (75%). Konflikti esinemise põhjuse ja käitumise vahel oli tendents

($\chi^2=12,57$; $df=6$; $p=.050$) - kui konflikt esines nooruki süül, kuulati enim vanema sõna (93,8%). Lahkarvamuse korral mainisid teismelised pigem vastu hakkamist ning sõna kuulmatust (47,1%).

Sugude vaheline võrdlus

Konflikte raporteerinud noortest olid 22 (43,1%) poisid ja 29 (56,9%) tüdrukud. Soo ning konflikti põhjuste ega teismeliste tunnete vahel statistilist olulisust ei olnud.

Teise hüpoteesi kohaselt jääb poistel rohkem konflikte emadega lahendamata kui tüdrukutel. Chi-square testiga seost konflikti lahendamise ja teismeliste soo vahel ei leitud. Välja peaks aga tooma asjaolu, et tüdrukud mainisid konflikti lahendusteta jäämist 24,1% kordadest ja poisid vaid 13,6% kordadest. Käesolevaga aga hüpoteesi kinnitada ei saa.

Kolmas hüpotees väidab, et tüdrukud lahendavad konflikte kompromissidega rohkem kui poisid. Siinkohal uuriti nii noorte ja vanemate vahelise konflikti lahendust kui ka noorte käitumisviisi. Soo ning käitumisviisi ega konflikti lahenduse vahel statistilist olulisust ei leitud, mistõttu hüpoteesi tõestada ei saa. Küll aga paistis silma järgnev: vaid 10% tüdrukutest mainis konfliktiaegseks käitumisviisiks probleemi üle rääkimist, kui poistest mainis 23,8% probleemi üle rääkimist. Konfliktid lahenesid aga 31% tüdrukutel kompromissidega ja poistel 27,3%.

Osnabrücki küsimustiku tulemuste analüüsimisel selgus, et teismeliste autonoomiaväidete keskmiseks väärtuseks oli $M=3,50$ ($SD=0,29$) ja seotuse omaks $M=2,98$ ($SD=0,46$). Poiste keskmiseks autonoomsuse skooriks oli $M=3,44$ ($SD=0,32$) ja seotuse skooriks $M=3,06$ ($SD=0,46$). Tüdrukutel olid keskmiseks autonoomsuse skooriks 3,54 ($SD=0,26$) ja seotuse skooriks 2,90 ($SD=0,46$). Statistilist erinevust keskmiste skooride ja soo vahel aga ei olnud.

Konfliktide seosed autonoomia ja seotusega

Kõigepealt uuriti avatud vastustega küsitluse seoseid seotuse ning autonoomiaga. Lahtiste küsimustega küsitluse puhul oli seotusel seos vaid konflikti lahendusega ($B=-2,02$; $SE=1,00$; $df=1$; $p=.044$). Kasutades multinominaalse logistilist regressiooni, ilmnes, et mida suurem on seotus, seda väiksem on tõenäosus konfliktil lahenduseta jääda kui et konflikt laheneb

vanema sõna peale jäämisega. Käesolevas regressioonmudelil oli sõltuvaks muutujaks konflikti lahendus ja võrdluskategooriaks oli populaarseim kategooria (vanema sõna jäi peale). Prediktoriteks olid seotus ja autonoomia.

Keskmise autonoomsusega leidis seos vaid teismeliste käitumisviisi käsitleva küsimusega. Neljas hüpotees väidab, et teismelised, kes on kõrgema autonoomsusega, hakkavad vanematele rohkem vastu kui madala autonoomsusega teismelised. Multinomiaalset logistilist regressiooni kasutades uuriti autonoomia ja seotuse seost käitumisviisiga. Sõltuvaks tunnuseks oli noorte käitumisviis ning võrdluskategooriaks valiti kõige populaarsem kategooria (hakati vanemale vastu). Prediktoriteks olid autonoomia ja seotus. Kahe muutuja vahel oli statistiliselt oluline seos ($B=2,93$; $SE=1,47$; $df=1$; $p=.046$). See näitab, et mida suurem on autonoomsuse tase seda väiksem on tõenäosus kuuletuda kui mitte kuuletuda. Selle põhjal saab öelda, et uurimistöö neljas hüpotees on kinnitatud. Regressioonanalüüsi tulemus näitas ka, pannes sugu ja autonoomia interaktsiooni, et käitumisviisi ja autonoomia seos on ainult tüdrukutel ($B=3,41$; $SE=1,66$; $df=1$; $p=.040$). Käesolev tulemus tähendab, et tüdrukute autonoomsuse taseme suurenemisel on seos kuuletumise tõenäosuse vähenemisega.

Järgmisena uuriti konflikte raporteerinud teismeliste ning teismeliste, kellel konflikte vanematega ei olnud, keskmise autonoomsuse ja keskmise seotuse skoori seoseid. Statistilist olulisust kahe grupi vahel ei olnud.

Seosed ema vanuse ja haridustasemega

Seoseid uuriti ka ema haridustaseme ja teismeliste autonoomia ning seotuse vahel. Vaadates tulemusi selgus, et vanema haridustaseme ning seotuse keskmise skoori vahel on statistiline olulisus ($F(62,2)=5,74$; $p=.005$), autonoomsusega seos puudus. Keskmised seotusskoorid vanematega olid järgmised: põhiharidusega emade ning teismeliste vahel $M=2,31$, keskharidusega emadega $M=3,02$ ja kõrgharidusega emadega oli keskmine $M=3,03$. Leitud on seega tõestus, et emade haridustasemel on seos noorte-vanemate vahelise seotuse tasemega. Emade vanuse ning laste autonoomsuse ning seotuse vahel aga statistilisi olulisusi ei leitud.

ARUTELU JA JÄRELDUSED

Varasemad uurimused on leidnud, et peamised konfliktide põhjused on seotud eelkõige kohustustega majapidamises (Galambos ja Almeida, 1992; Renk, Liljequist, Simpson ja Phares, 2005; Allison ja Schultz, 2004). Käesolevas uurimuses käsitleti ainult majapidamistöödega seonduvaid konflikte ning leiti, et peamised majapidamistööd, mis konflikte tekitavad on: kodu koristamine, söögi tegemine või aitamine söögi tegemisel.

Eelnevalt mainitud majapidamistööd on käesolevas uurimistöös osalenute peamiseks konfliktiallikateks ning paratamatult kaasnevad konfliktidega emotsioonid. Uurimistöös selgus, et enamik noori (72,5%) koges konfliktide korral negatiivseid emotsioone. Teismeliste tundeid täpsemalt vaadates, leiti, et eelkõige seostub negatiivsete emotsioonide kogemine kodu koristamise ja söögi tegemisega. Nõude pesemisega seotud konfliktides mainiti aga enim, et emotsioone ei tekkinud. Siinkohal tooks esile asjaolu, et noorte emotsioonide ja konfliktide lahenduste vahel esines seos. Näiteks leidis tulemustest, et noorte, kes kogesid konfliktide ajal negatiivseid emotsioone, vastuolud emadega lahenesid eelkõige kas vanema sõna peale jäämise või kompromissiga. Selle põhjuseks võib olla asjaolu, et suurem osa teismelisi (64,7%) arvasid, et peamiseks konfliktide süüdlasteks on nad ise. Käesolev aga näitab, et enamik noori tunneb end konflikti tekkes süüdi - noorukid saavad aru, et majapidamistööde tegemine on ka nende töö ja kohustus.

Esimene hüpotees, mille sõnul oli teismeliste peamiseks käitumisviisiks konfliktides vanematega probleemi üle rääkimine, ei saa uurimistöö tulemuste põhjal kinnitust. Uurimuses leiti, et enim mainitud käitumisviisid olid hoopis vanemale vastu hakkamine ja vanema sõna kuulamine. Käesolevate tulemuste põhjal ei saa seega varasemalt leitud tõestust, et noored tahavad konflikte pigem läbirääkimise teel lahendada (Phinney, Kim-Jo, Osorio ja Vilhjalmsdottir, 2005), kinnitada. Esile tooks aga leitud seose: konflikti põhjus mõjutab teismeliste käitumisviise. Näiteks leidis tulemustest, et noored, kes pidasid iseennast konflikti süüdlaseks, kuulasid suurema tõenäosusega vanemate sõna ning hakkasid väiksema tõenäosusega neile vastu või probleemi üle rääkima. Käesolev seos ning uurimuses osalenute arvamus iseenda süüst, võivad olla ka põhjuseks, miks hüpotees kinnitust ei saanud.

Peamiseks konfliktilahenduseks nimetati vanema sõna peale jäämist, seejärel mainiti kompromisse ja konflikti lahenduseta jäämist. Varasemalt on leitud, et poisid kasutavad rohkem konflikte ära hoidvaid ja tüdrukud pigem probleemi lahendusele orienteeritud mudeleid (Canary, Cupach ja Messman, 1995) - selle põhjal võib arvata, et tüdrukud on aldimad konflikte kompromissidega lahendama ja poisid hakkavad vanematele vähem vastu ning jätavad rohkem konflikte niiõelda poolikuks. Teise hüpoteesi kohaselt uuritigi, kas poistel jääb tüdrukutest rohkem konflikte vanematega poolikuks. Käesolevale hüpoteesile on leidnud tõestust nii Smetana, Yau ja Hanson (1991) kui Smetana, Daddis ja Chaung (2003). Tulemustest selgus aga, et vaid 19,6% teismelistest mainis konflikti poolikuks jäämist ning soolisi erinevusi ei leitud.

Konflikti lahendusviise käsitles ka kolmas hüpotees, mille kohaselt lahendavad tüdrukud rohkem konflikte kompromissidega kui poisid. Käesolevas uuringus aga soolisi erinevusi ei ilmnunud. Teise ja kolmanda hüpoteesi puhul võis sooliste erinevuste puudmine olla tingitud eelnevalt mainitud seostest: noored, kes nimetasid iseennast konflikti süüdlaseks, kuulasid suurema tõenäosusega enda vanemate sõna. Noored hakkasid seega väiksema tõenäosusega vanematele vastu või läbirääkimisi pidama. Tulemustest leiti ka näiteks seos seotuse ning konfliktide lahenduste vahel. Nimelt esineb tõenäosus, et mida suurem on noore seotus tema vanematega, seda suurema tõenäosusega lõppeb konflikt vanema sõna peale jäämisega. Tulemused oleks ehk aga teistsugused, kui uurimuses oleks osalenud rohkem teismelisi, kes pidanuks konflikti süüdlaseks oma vanemaid või kelle seotus vanematega oleks väiksem.

Tulemused kinnitasid ka, et noorte keskmine autonoomsus on suurem kui seotus. Esiteks võiks seda tulemust seletada asjaoluga, et noorukieas on autonoomsuse tõus ning seotuse langus (Buhl, 2008). Noored hakkavad valmistama end ette iseseisvaks eluks ning sellega kaasneb ka vanematest eemaldumine ja autonoomsuse tõus. Seos leiti ka autonoomia ja teismeliste käitumisviisi vahel. Tulemusi lähemalt vaadates, selgus, et seos on eelkõige tüdrukute autonoomsuse taseme ning vastu hakkamise tõenäosusega - nimelt on kõrge autonoomsusega tüdrukutel suurem tõenäosus vanematele vastu hakata. Varasemalt on näiteks leitud, et tüdrukutel esineb rohkem konflikte seoses majapidamistöödega (Ellis-Schwabe ja Thornburg, 1986) ning siinkohal saab väita, et selle põhjuseks võib olla

eelkõige tüdrukute kõrgem autonoomsuse tase ja sellega kaasnev vanematele vastu hakkamise tõenäosus.

Siinkohal tooks välja ka neljanda hüpoteesi tulemused. Neljanda hüpoteesi kohaselt hakkavad teismelised, kellel on kõrgem autonoomsus, vanematele rohkem vastu kui madala autonoomsusega teismelised. Hüpotees sai püstitatud, kuna on leitud, et noortel esineb vanematega konflikte, kuna sellega väljendavad nad enda iseseisvumise ja autonoomsuse suurenemise vajadust (Renk, Liljequist, Simpson ja Phares, 2005). Ka käesolev hüpotees sai tulemuste põhjal kinnitust - rohkem vastuhakkamist konfliktides esines just kõrgema autonoomsusega teismelistel.

Viimasena tooks välja ka asjaolu, et seotuse ja vanema haridustaseme vahel leidis statistiliselt oluline seos. See tähendab, et mida kõrgema haridustasemega on lapsevanem, seda suurem on lapse seotus vanemaga. Käesolevat seost võiks siduda Zhang (2014) poolt leitud tulemusega, kes leidis, et lastel, kelle vanematel on madalam haridustase, on leitud rohkem agressiivse käitumise sümptomeid ning lapse-vanema vahelisi konflikte. Ka Vedder ja Oortwijn (2009) on oma uurimuses leidnud, et kõrgema haridustasemega vanemate ning nende laste vahel esineb vähem konflikte. Eelneva põhjal võiks eeldada, et suurem seotus ja vanema kõrgem haridustase tähendab ka vähem konflikte, ent käesolevas uurimuses nende vahel statistiliselt olulist seost ei esinenud.

Käesolevad ja varasemad tulemused näitavad, et lapse-vanema vaheliste suhtete juures mängivad rolli mitmed aspektid. Lapse ja vanema suhet võivad mõjutavad nii teismelise autonoomus, seotus ja sugu kui ka vanema haridustase. Varasemalt on leitud seosed ka teismeliste-emade konfliktide ning vanematevaheliste (isa-ema) konfliktide vahel (Bradford, Vaughn ja Barber, 2008). Käesolev toob esile asjaolu, et nii lapse head suhted vanemate, kui ka vanemate omavahelised suhted, on lapse arengus olulised suhtemudelid, mis mõjutavad lapse käitumist. Ozdemir (2014) toob välja, et nooruki ja ema vahelised konfliktid mõjutavad peale mõlema osapoole tuju, ka noorte vaimset tervist ja enesehinnangut, negatiivselt. Konfliktide olemasolul ning nende kogemisel on seega mõju nii vanematele kui noortele. Küll aga omab konfliktide kogemine noore isiku arengule suuremat mõju - seosed on leitud emade kõrge autonoomsuse, madala lapse-ema seotuse ning sotsiaalsete oskuste vähenemise

vahel (Allen et al., 2002). Suhte tähtsust seletab nimelt ka asjaolu, et konfliktid vanematega võivad viia noorukite käitumisprobleemide ning kohanemiskusteni (Branje, van Doorn, van der Valk ja Meeus, 2009).

Huvitavaks laienduseks käesolevale uurimistööle oleks näiteks vanematega esinenud konfliktide mõju uurimine noorte enesehinnangule või lapse-ema vahelise seotuse mõjutuste uurimine erinevatele suhetele (sõprussuhted, intiimsuhted jne). Sama meetodiga saaks uurida ka konflikte teiste põhjuste raames peale majapidamistöode. Huvitavaid tulemusi pakuks kindlasti ka longituuduuring. Kasutades sama meetodi, võiks noorukitel lasta küsitlusi täita näiteks 10-aastasena ja siis 15-või 16-aastasena. Sellisel juhul saaks teada noorte konflikti teemade muutused, näeks konflikti lahendamismudelite arengut ja noorte seotuse ja autonoomia taseme muutusi täpsemalt.

Töö piirangud ja puudused

Lõpetuseks tooks välja ka uurimistöö puudused. Esimeseks piiranguks on valimi väiksus. Valimisse kuulus kõigest 72 õpilast ning nende põhjal on raske leida olulisi tulemusi või seoseid - leidis statistiliselt ebaolulisi tendentse. Töö piiranguks võib saada ka asjaolu, et tegelikult leidis 72-st uurimuses osalenu vastustest vaid 51-l konfliktid vanematega. See asjaolu muutis avatud vastustega küsitluse valimi suuruse väiksemaks ning seoste leidmise raskemaks.

Puuduseks võib uurimuse juures olla ka esmakordselt tõlgitud ning kohandatud James'i ja Owens'i küsimustik, mille küsimused võisid olla teismeliste arusaamatud või liiga üldised. Meetod oleks ka usaldusväärsem kui valimisse oleks kuulunud rohkem õpilasi ning eelkõige õpilased üle Eesti. Käesolevas uurimistöös on valimis aga ainult Tartu linna õpilased.

Viimaseks piiranguks võivad olla Osnabrücki küsimustiku madalad reliaabluskoefitsendid. Seotuse puhul oli tegemist hea, kuid autonoomia puhul nõrga, seosega.

Kokkuvõte

Peamisteks konfliktiteemadeks nii poistel kui tüdrukutel leiti kodus koristamine ja söögitegemine või sellega aitamine. Välja paistis ka see, et teismelised tundsid konfliktide

ajal enim negatiivseid emotsioone. Antud uurimistöös leiti püsitatud hüpoteesi kinnitades, et kõrge autonoomsusega teismelistel on vanematega rohkem konflikte. Huvitavaks tulemuseks antud uuringus oli ka seos emade haridustaseme ja noorte seotuse vahel - see tähendab, et mida kõrgema haridustasemega on ema, seda suurem on ka teismelise ja ema vaheline seotus.

TÄNUSÕNAD

Tänaksin abi ning nõuannete eest juhendajaid Tiia Tulvistet ja Anni Tamme. Suur tänu ka uurimuses osalenud noorukitele Tartu Hansa Koolist ja Tartu Karlova Kool ning õpetajatele, kes lasid lahkelt küsitlusi tunni ajal läbi viia.

KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU

- Adams, R., & Laursen, B. (2001). The organization and dynamics of adolescent conflict with parents and friends. *Journal of Marriage and Family*, 63, 97-110.
- Allen, J. P., Marsh, P., McFarland, C., McElhaney, K. B., Land, D., Jodl, K. M., & Peck, S. (2002). Attachment and autonomy as predictors of the development of social skills and delinquency during midadolescence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70, 56 – 66. doi:10.1037/0022-006X.70.1.56
- Allison, B. N., & Schultz, J. B. (2004). Parent-Adolescent Conflict in Early Adolescence. *Adolescence San Diego*, 39(153), 101
- Ashraf, F., & Najam, N. (2011). Age and Gender Differences in Parent-Adolescent Conflict. *Journal Of Behavioural Sciences*, 2177-92.
- Beaumont, S. L., & Wagner, S. L. (2004). Adolescent-Parent Verbal Conflict: The Roles of Conversational Styles and Disgust Emotions. *Journal Of Language And Social Psychology*, 23(3), 338-368. doi:10.1177/0261927X04266813
- Bradford, K., Vaughn, L. B., & Barber, B. K. (2008). When There Is Conflict: Interparental Conflict, Parent–Child Conflict, and Youth Problem Behaviors. *Journal Of Family Issues*, 29(6), 780.
- Branje, S. J., van Doorn, M., van der Valk, I., & Meeus, W. (2009). Parent–adolescent conflicts, conflict resolution types, and adolescent adjustment. *Journal Of Applied Developmental Psychology*, 30(2), 195-204. doi:10.1016/j.appdev.2008.12.004
- Buhl, H. M. (2008). Development of a model describing individuated adult child-parent relationships. *International Journal Of Behavioral Development*, 32(5), 381-389. doi:10.1177/0165025408093656
- Bus, A., & van IJzendoorn, M. H. (1995). Mothers reading to their 3-year-olds: The role of mother-child attachment security in becoming literate. *Reading Research Quarterly*, 30(4), 998-1015. doi:10.2307/748207
- Canary, D. J., Cupach, W. R., & Messman, S. J. (1995). Relationship conflict: Conflict in parent-child, friendship, and romantic relationships. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Collins, W., & Laursen, B. (1992). Conflict and relationships during adolescence. In C. Shantz & W. Hartup (Eds.), *Conflict in child and adolescent development* (pp. 216-241). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Collins W.A., & Laursen B. (2004). Parent-adolescent relationships and influences. See Lerner & Steinberg 2004, pp. 331–61

- Dekovic, M. (1999). Parent-Adolescent Conflict: Possible Determinants and Consequences. *International Journal Of Behavioral Development*, 23(4), 977-1000. doi:10.1080/016502599383630
- Dunn, J., & Herrera, C. (1997). Conflict resolution with friends, siblings, and mothers: A developmental perspective. *Aggressive Behavior*, 23(5), 343-357.
- Ellis-Schwabe, M., & Thornburg, H. D. (1986). Conflict areas between parents and their adolescents. *Journal of Psychology*, 120, 59-68.
- Galambos, N. L., & Almeida, D. M. (1992). Does Parent-Adolescent Conflict Increase in Early Adolescence?. *Journal of Marriage and Family*, (4), 737.
- Gildemeister, J. E. (1987). Adolescent Relations with Mothers, Fathers, and Friends (Book). *Educational Studies*, 18(1), 124.
- Honess, T., & Lintern, F. (1990). Relational and systems methodologies for analysing parent-child relationships: An exploration of conflict, support and independence in adolescence and post-adolescence. *British Journal of Social Psychology*, 29, 331-347.
- Inguglia, C., Ingoglia, S., Liga, F., Lo Coco, A., & Lo Cricchio, M. (2015). Autonomy and Relatedness in Adolescence and Emerging Adulthood: Relationships with Parental Support and Psychological Distress. *Journal Of Adult Development*, 22(1), 1-13. doi:10.1007/s10804-014-9196-8
- James, V. H., & Owens, L. D. (2005). 'They Turned Around Like I Wasn't There': An Analysis of Teenage Girls' Letters About Their Peer Conflicts. *School Psychology International*, 26(1), 71-88.
- Keller, H. (2007). Inventory of Autonomy and Relatedness. University of Osnabrück.
- Laursen, B. (1995). Conflict and social interaction in adolescent relationships. *Journal Of Research On Adolescence*, 5(1), 55-70. doi:10.1207/s15327795jra0501_3
- Laursen, B., Coy, K. C., & Collins, W. A. (1998). Reconsidering Changes in Parent-Child Conflict across Adolescence: A Meta-Analysis. *Child Development*, (3), 817.
- Nugin, R. (2013). Individualism and its different faces: some cases from post-socialist Estonia. *Journal Of Youth Studies*, 16(7), 809-829. doi:10.1080/13676261.2013.764976
- Ozdemir, Y. (2014). Research. Parent-Adolescent Conflict and Depression Symptoms of Adolescents: Mediator Role of Self-Esteem. *Dusunen Adam: Journal Of Psychiatry & Neurological Sciences*, 27(3), 211-220. doi:10.5350/DAJPN2014270304
- Phinney, J. S., Kim-Jo, T., Osorio, S., & Vilhjálmsdóttir, P. (2005). Autonomy and Relatedness in Adolescent-Parent Disagreements: Ethnic and Developmental Factors. *Journal Of Adolescent Research*, 20(1), 8-39.

Renk, K., Liljequist, L., Simpson, J. E., & Phares, V. (2005). Gender and Age Differences in the Topics of Parent-Adolescent Conflict. *Family Journal*, 13(2), 139-149. doi:10.1177/1066480704271190

Smetana, J. G., Tasopoulos-Chan, M., Gettman, D. C., Villalobos, M., Campione-Barr, N., & Metzger, A. (2009). Adolescents' and Parents' Evaluations of Helping versus Fulfilling Personal Desires in Family Situations. *Child Development*, (1). 280.

Smetana, J. G., Yau, J., & Hanson, S. (1991). Conflict resolution in families with adolescents. *Journal Of Research On Adolescence*, 1(2), 189-206.

Zhang, X. (2014). Family income, parental education and internalizing and externalizing psychopathology among 2-3-year-old Chinese children: The mediator effect of parent-child conflict. *International Journal Of Psychology*, 49(1), 30-37.

Vedder, P., & Oortwijn, M. (2009). Adolescents' Obligations toward their Families: Intergenerational Discrepancies and Well-being in Three Ethnic Groups in the Netherlands. *Journal Of Comparative Family Studies*, 40(5), 699-717.

Yoo, Y., Adamsons, K., Robinson, J., & Sabatelli, R. (2015). Longitudinal Influence of Paternal Distress on Children's Representations of Fathers, Family Cohesion, and Family Conflict. *Journal Of Child & Family Studies*, 24(3), 591-607. doi:10.1007/s10826-013-9870-7

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Elisabeth Jänes